

Woordenschatverwerving bij niet-gealfabetiseerden

Désirée Derksen

Het aanbieden van een woordenschat is geen op zichzelf staande activiteit. Het gebeurt binnen en met andere onderdelen van het taalonderwijs. Werkvormen voor woordenschatverwerving zijn dan ook ingebed in luister- en spreekvaardigheidsoefeningen en dergelijke. Een schat aan werkvormen biedt de leergang voor volwassen anderstaligen¹, die door vrijwel iedereen gebruikt wordt die met de betrokken doelgroep werkt. In dit artikel wil ik derhalve ingaan op de specifieke accenten die gelegd moeten worden bij het woordenschatonderwijs aan niet-gealfabetiseerden.

Analfabeten vormen een speciale doelgroep: zij hebben geen of nauwelijks schoolervaringen, en ze hebben geen kennis van het schrift. Door het gebrek aan schoolervaring kennen zij weinig werkvormen. Het aanleren van een nieuwe werkvorm is dan vaak al een doel op zich dat veel tijd en moeite kost. Analfabeten kunnen moeilijk abstract denken: concrete woorden en werkvormen zijn voor hen dan ook noodzakelijk. Ze hebben nooit geleerd beschouwen naar hun eigen taal te kijken. Doordat ze geen kennis hebben van het schrift kunnen ze geen beroep doen op de geschreven vorm van een woord. Geen lijstjes en geheugensteuntjes voor hen dus. De taalleerders moeten zich volledig beroepen op hun auditieve geheugen.

Hieronder volgen een aantal algemene aandachtspunten die bij het aanbieden van een woordenschat aan analfabeten in acht genomen moeten worden:

- De aan te leren woorden en uitdrukkingen moeten zo concreet mogelijk zijn:

school en *rapport* zijn makkelijker te begrijpen dan *graad* en *moraal*.

- De woorden moeten aangeleerd worden met concreet materiaal: liefst met voorwerpen, eventueel met foto's of tekeningen.
- De woorden moeten frequent (kunnen) voorkomen in het dagelijks taalgebruik van de taalleerder. Een woord als *kind* wordt makkelijker aangeleerd en onthouden dan een woord als *zuigeling*.
- De woorden moeten door de leerders correct worden uitgesproken. De analfabete taalleerders hebben namelijk geen visueel beeld van het te leren woord ter beschikking. Een auditief beeld wordt pas goed bewaard als het door de betrokken persoon zelf correct gevormd kan worden.
- De woorden moeten door de taalleerder juist kunnen worden verstaan. Veel oefening in luistervaardigheid is dan ook noodzakelijk. Het is dan ook nodig dat de leerder de uitspraak van de woorden kan verstaan zoals die gehanteerd wordt door de moedertaalsprekers uit zijn omgeving.
- De woorden moeten vaak herhaald wor-

- den, in allerlei situaties, in allerlei vormen.
- De woorden worden het best aangeleerd in groepjes van drie. Als dat groepje beheerst wordt, kan er een nieuw groepje aangeboden worden.

Naarmate het proces van alfabetisering vordert, hebben de leerders meer steun aan het geschreven woord en zullen zij sneller nieuwe woorden leren.

Eén bepaalde werkvorm wil ik warm aanbevelen: het *nazeggen*. Taalleerders hebben oefening nodig in uitspraak. Zij kunnen dat oefenen door woorden en/of korte zinnen na te zeggen. Deze oefening traint ook de luistervaardigheid en het geheugen. In groep nazeggen is niet zo bedreigend als individueel iets moeten zeggen. Vijf à tien minuten nazeggen per les lijkt me aanbevolen. De woorden die nagezegd worden, moeten natuurlijk wel gekend zijn.

Met nazeggen kun je ook de *intonatie* oefenen. Veel taalleerders hebben moeite om de verschillende betekenissen van een zin te begrijpen als die op verschillende manieren wordt uitgesproken. Zelf deze zinnen op verschillende manieren uitspreken, werkt begrip in de hand. De leerkracht kan verschillen in intonatie duidelijk maken door verschillende uitingen te demonstreren zonder woorden te gebruiken. De taalleerder leert hiermee zich bewust te worden van verschillen in zinsmelodie.

Taalleerders moeten zich ook bewust worden van verschillen in *stijl en dialect*. Ze moeten weten dat je sommige woorden in bepaalde situaties kunt gebruiken. Ze moeten moedertaalsprekers uit hun omgeving kunnen verstaan. Gesprekken op band in het dialect lijken me aan te raden om de leerders opmerkzaam te maken op enkele klankverschillen en om hen te laten wennen aan de klanken die soms zo kunnen afwijken van deze die ze in de les horen.

Tenslotte wil ik nog het belang van *small talk* benadrukken. Het begrijpen van de kleine uitingen over het weer en de tijd bijvoorbeeld van andere mensen in een wachtkamer, geeft de taalleerder het gevoel erbij te horen. Hij moet dan ook eenvoudige antwoorden kunnen geven.

Désirée Derksen
PAM (Project Alfabetisering
Migrantenmoeders)
Stuivenbergplein 36
2060 Antwerpen

Noot

1. De leergang waarvan sprake, is **Leren lezen en schrijven in het Nederlands als tweede taal**, een alfabetiseringsmethode die uit vier onderdelen bestaat: **Een zekere woordenschat, 7/43, De kop erop en Tempo**. Voor een bespreking ervan verwijzen we naar Vonk 21/5 (mei-juni 1992) en het extra-nummer van Vonk als syllabus bij de studiedag 'Nederlands aan anderstaligen: een materiaalverkenning' (februari 1992). (nvdr/RR)